



کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران
Islamic Human Rights Commission
لجنة الحقوق الانسان الاسلاميه في ايران
www.ihrc.ir

حج و حقوق بشر؛

نیازمند اندیشه ورزی و اقدامات جدی

دفتر مرکزی: تهران - سید خندان - ابتدای سهروردی
شمالی کوچه قرقاول - پلاک ۲

دفتر قم: صفائیه ۲۶ - دست چپ - پشت آموزش و
پرورش - کوچه هفتم - پلاک ۱۶

تلفن: ۴-۸۸۵۲۹۷۴۲ (۰۲۱)

فاکس: ۸۸۵۲۹۷۴۲ (۰۲۱)

پست الکترونیکی: ihrc@ihrc.ir

سایت: www.ihrc.ir

بنام خدا

حج در اندیشه اسلامی یکی از ارکان دین است (۱). فریضه حج هجرتی از خود پرستی و انواع تعلقات زودگذر دنیوی است به سوی خداپرستی و خیرخواهی و پایبندی به رعایت فضیلت های اخلاقی و حقوق عموم انسان ها. انتظار از زائر بیت الله الحرام این است که پس از بازگشت از حج حیاتی مجدد پیدا کند و منطبق با آموزه های الهی، پاکی ها و خوبی ها را مبنای فکر و عمل خود قرار دهد. (۲) حج در اسلام ابعاد حقوقی، فقهی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی گسترده ای دارد که بررسی هر یک از آن ابعاد تفصیل زیادی را می طلبد. از جنبه حقوقی، آنچه روشن است اینکه انجام فریضه حج، تجلی و ابراز آشکار یکی از اعتقادات مبنائی مسلمانان است. امروزه در موازین حقوقی بین المللی یا قوانین اساسی کشور های مختلف جهان معیارهای مشخصی در مورد آزادی دینی و حق ابراز دین به رسمیت شناخته شده است و بر این امر تأکید می شود که هر انسانی حق آزادی دینی دارد و می تواند با اراده آزاد، اعتقاد دینی خود را مشخص کند و حق دارد اعتقادات خود را با رعایت ضوابط و معیارهای معین بیان و ابراز کند. نحوه بیان و ابراز اعتقادات، متفاوت بوده و محدود به شکل خاصی نیست در میان اعتقادات مختلف دینی در سراسر جهان، انجام مناسک حج جلوه هائی معنادار و عمیق از ابراز و بیان اعتقادات مسلمین می باشد. اسناد بین المللی مربوط به آزادی دینی شکلهای ابراز دین را پیش بینی کرده و از دولتها خواسته اند که رعایت حقوق انسانها را در ابراز دین وعقیده خود در هر یک از شکل های مقرر، تضمین کنند. به عنوان مثال یکی از اسناد شناخته شده

بین المللی به صورت گسترده ۹ شکل ممکن ابراز دین از سوی دینداران را شامل موارد زیر دانسته است:

۱- آزادی عبادت یا تجمع مرتبط با یک دین و ساخت و نگهداری مکان هایی برای این اهداف .

۲- آزادی ایجاد و حفظ نهاد های مناسب برای امور خیریه یا بشر دوستانه.

۳- آزادی ساخت ، تهیه و استفاده از اقلام مرتبط با مراسم دینی و عقیدتی.

۴- آزادی های مربوط به نوشتن ، انتشار و توزیع نشریات مرتبط با موضوعات دینی.

۵- آزادی آموزش دین در مکان های مناسب .

۶- آزادی درخواست کمک و دریافت کمک های داوطلبانه از افراد و نهاد ها.

۷- آزادی تعلیم، انتصاب و انتخاب رهبران دینی و یا تعیین جانشین آنها.

۸- آزادی رعایت روزهای استراحت و برگزاری مراسم تعطیلات مذهبی.

۹- آزادی ایجاد و حفظ ارتباطات ملی و بین المللی در موضوعات دینی. (۳)

یکی از محورهای قابل بررسی در حیطه حج و حقوق بشر این است که بررسی شود دولتهای مختلف خصوصا دولت میزبان حجاج تا چه اندازه به حق ابراز اعتقاد دینی مسلمین حین انجام فریضه حج احترام میگذارند و مقدمات و لوازم رعایت کرامت زائران و حقوق مختلف آنان را تامین می کنند. وقتی موانع و محدودیت های غیر قابل قبول بر کرامت و حقوق مختلف زائران از جمله حق آزادی ابراز اعتقادات دینی در حج وارد شود، از منظر معیارهای حقوقی بین المللی، در واقع حقوق انسانی زائران نقض شده و دولت ناقض حق، مسئولیت دارد پاسخگویی عملکرد خود باشد. اینکه پاسخگویی مزبور در چه شکل هائی و به چه صورتی تحقق می یابد خود بحث مفصلی می طلبد. اجمالا آنچه در این مجال می توان بر آن تاکید ورزید این است که در جهان کنونی، مدافعان حقوق بشر با بهره مندی از ابزارهای مختلف، دولت ناقض حق را به دیگران معرفی می کنند و تلاش می نمایند که دولت ناقض حق شرمگین عملکردهای خود باشد و با انواع فشارهای حقوقی، سیاسی، رسانه ای و فرهنگی و اقتصادی ناچار شود به حقوق انسانها احترام بگذارد و جبران نقض حق ها را به عمل آورد.

در اولین گام برای رعایت دقیق حق زائران بیت الله الحرام لازم است که خود زائران و متولیان امور حج با ابعاد حقوق و تعهدات ذریبط آشنا باشند تا بر اساس مستندات لازم الاجرای حقوقی، مطالبه لازم صورت گیرد. اگر زائران بیت الله الحرام دقیقا بدانند که حق ابراز اعتقادات دینی در حج مستلزم چه حق ها و مقدمات و لوازم دیگری است، قطعاً هم خود در رعایت آنها سهمی مثبت ایفاء خواهند

کرد و هم مسئولین ذریبط توجه خواهند داشت که نقض حق، مسئولیت شرعی و حقوقی ایجاد می کند و انواع جبرانهای مادی و معنوی را باید بکار گرفت تا ادای دین صورت گیرد.

در گام دوم، لازم است برنامه ریزی های لازم جهت اجرای دقیق حق های زائران انجام پذیرد. بسیاری از حق ها در فرایند انجام فریضه حج اموری هستند که نیازمند برنامه ریزی و اختصاص منابع و امکانات هستند. برای تامین برنامه ها و منابع مورد نیاز، لازم است متولیان امور حج اشراف مناسبی بر ابعاد حق ها و مسئولیتهای انسانی مطروحه در حج داشته باشند تا بتوانند با دولت عربستان مذاکرات لازم را در زمان مقتضی به عمل آورند و توافقات قابل حصول انجام پذیرد. اگر مواردی هم چنان در چارچوب مذاکرات با دولت میزبان حل نشود، لازم است از طریق سازمان همکاری اسلامی و سایر مجامع و مقدرات بین المللی مورد پیگیری قرار گیرد تا بتوان حداقل به زائران گزارش داد که در جهت تامین حقوق آنها چه تلاشهایی صورت گرفته است.

حج کنگره عظیم جهانی است که وحدت همه مسلمین را به عالی ترین شکل نشان می دهد. در چنین کنگره عظیمی قطعاً باید برای تبیین دیدگاه اسلام نسبت به حقوق انسانها و رفع تبعیض ها و حمایت از ستمدیدگان سراسر عالم، اقدام جدی انجام داد. اگر مسلمانان و متولیان امور حج در عمل آموزه های اسلامی در جهت رعایت حقوق انسانها را به شکل مناسب حین حج نشان دهند و پس از حج نیز این عملکرد را استمرار بخشند، این خود بهترین تبلیغ برای

نگرش اسلام در بشری خواهد بود. با امید به اینکه هر یک از ما بنحو شایسته به رسالت خود در این زمینه عمل کنیم.

ارجاعات:

۱- کافی جلد ۲ ص ۱۸ (بُنی الاسلام علی خمس ، علی الصلاه و الزکاه و الصوم و الحج و والولایه)

۲- بقره ، آیه ۲۰۰ (پس از فراغت از انجام مناسک حج ، آن چنان به یاد خدا باشید که به یاد پدرانتان هستید و بلکه بیش از پدرانتان یاد خدا کنید)

۳- اعلامیه محو تمام اشکال نابردباری و تبعیض مبتنی بر دین یا عقیده مصوب ۱۹۸۱ مجمع عمومی سازمان ملل. هم چنین ماده ۱۸ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶ را ملاحظه نمایند.